

Universitair docent

Vijf jaar geleden promoveerde mijn jonge collega Gerben* op een mooi filosofisch proefschrift. Zijn promotor hield een gloedvolle toespraak over de vraag wat Gerben nu verder wilde in dit leven. Diens verlangens bleken bescheiden te zijn. Gerben hoefde niet zo nodig rijk en beroemd te worden. Hij streefde niet naar een hoogleraarsplaats. Part time leerstoelen, full time leerstoelen, bijzondere, gewone en buitengewone: ze mochten gerust aan zijn neus voorbij gaan. Gerben wilde een vaste baan als universitair docent. Een invoelbaar verlangen, want universitair docent is een prachtige baan, waarin onderwijs en onderzoek op een heel natuurlijke manier met elkaar zijn verbonden.

De universitair docent geeft een serie eerstejaars colleges over de grondbeginselen van zijn vak (moderne wijsbegeerte, politieke theorie, middeleeuwse geschiedenis) en ontdekt door deze collegereeks zelf ook nieuwe rode draden door de stof, die hem inspireren tot het schrijven van een wetenschappelijk artikel of, op termijn, een handboek voor zijn vak.

De docent wil een heel nieuw onderwerp aanpakken en laat zich daarom verleiden tot het geven van een derdejaars cursus over dat onderwerp. Na de derdejaars cursus heeft de docent een behoorlijk overzicht van het betreffende onderzoeksgebied. Natuurlijk kan hij dan nog niet 'meespelen met de internationale top op dat terrein', maar dat is sowieso maar voor zeer weinigen weggelegd. De derdejaars cursus kan de docent wel inspireren tot het zien van parallellen tussen het nieuwe terrein en het onderwerp waarop hij een paar jaar geleden promoveerde.

De docent verzorgt een vierdejaars onderzoeksseminar en merkt tot zijn genoegen dat hij enkele getalenteerde master-studenten begeleidt. Hij besluit hen te helpen hun eindschrijfties om te werken tot publicabele artikelen.

Veel universitair onderzoek in de taal-, cultuur- en maatschappijwetenschappen kwam traditioneel op die manier tot stand; universitair docent was een heel courante functie aan de faculteit.

Voor mijn jonge collega was deze baan echter niet weggelegd. Hij moest, zoals dat in de universitaire *newspeak* heet, "gaan postdocen in het tweede geldstroomcircuit." Elke paar jaar moet hij meedoen met een subsidieronde in de tweede geldstroom. Daarvoor moet een onderzoeksplan worden geschreven. Dat kost de nodige tijd en energie. De wetenschappelijke staf aan universiteiten is her en der al formeel en informeel bezig met het organiseren van cursussen: hoe schrijf ik een kansrijk tweede geldstroom voorstel? Ook worden er trainingen georganiseerd voor het geval de aspirant postdoc moet komen opdraven om zijn voorstel te verdedigen ten overstaan van een commissie van beoordelaars. Desalniettemin kan het voorstel worden afgewezen; de jonge postdoc werkt permanent met een zwaard van Damocles boven zijn hoofd.

Anders dan de universitair docent kan de postdoc het zich niet veroorloven eens een heel nieuw onderwerp aan te pakken. Een van de telkens terugkerende criteria om tweede geldstroom voorstellen te beoordelen is 'expertise van de onderzoeker op het betreffende terrein', wat ertoe leidt dat je eindeloos door moet gaan op een thema dat je al tot het bot toe hebt afgekloven. In veel gevallen moet de onderzoeker bovendien nog werken binnen een 'toonaangevende onderzoeksgroep op het betreffende terrein', zodat het ook moeilijk wordt om eens iets heel anders te doen dan je collega's. Een brede belangstelling of een neiging tot generalisme is voor pas gepromoveerde onderzoekers desastreus.

Een faculteit of opleiding die zijn jonge onderzoekers een goed hart toedraagt en hun kansen in het subsidiecircuut wil vergroten laat hen geen eerstejaars hoorcollegecyclus geven, en geen derdejaars cursus op een heel nieuw terrein. Die taken komen dus steeds vaker terecht bij de oudere universitaire docenten die er nog zijn. Deze docenten krijgen soms zoveel onderwijsverplichtingen dat zij geen tijd meer hebben om ooit nog iets van belang te publiceren. Hun kansen in het tweede geldstroom circuit – waar onderwijservaring helemaal geen rol speelt en waar zij moeten concurreren met veelbelovende, pas gepromoveerde onderzoekers – zijn gering. En zo kan een scheidslijn ontstaan tussen onderwijs en onderzoek, tussen onderzoekers en docenten; een scheidslijn die er aan de universiteit toch juist niet zou mogen zijn.

Het is nog niet zo ver. Er zijn nog steeds universitair docent plaatsen voor onderzoekers van Gerbens generatie, maar het zijn er niet veel. En ik schrik behoorlijk als ik in de krant lees dat minister Plasterk van plan is het Nederlandse onderzoek te versterken via de tweede geldstroom, mogelijk ten koste van de reguliere universitaire financiën. Er is, ook binnen de alfastudies en de maatschappijwetenschappen, best iets te zeggen voor tweede geldstroomprojecten. Er is daar heus wel onderzoek dat je kunt plannen. Het kan mooi zijn om uitgebreid archief onderzoek te laten doen door twee aio's onder leiding van een postdoc die zijn sporen op het betreffende terrein heeft verdiend. Het is leuk om een onderzoeksproject binnen te halen met collega's van een andere universiteit, die je vanwege dat project met enige regelmaat spreekt en met wie je interessante ideeën uit kunt werken. De tweede geldstroom mag gerust blijven. Maar al dat projectgebonden onderzoek mag het ongeregelde, vrije, individuele onderzoek niet helemaal gaan verdringen.

© Margo Trappenburg, 31 augustus 2007.

* De naam is gefingeerd.